

Ольга Канарова, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького
Анна Федонюк, викладач циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки, психології та методик Комунального закладу вищої освіти “Луцький педагогічний коледж” Волинської обласної ради
Анна Сачанюк, викладач циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки, психології та методик Комунального закладу вищої освіти “Луцький педагогічний коледж” Волинської обласної ради

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ЧЕРЕЗ СЕНСОРНІ ВПРАВИ

У статті розглядаються сучасні інноваційні підходи до розвитку пізнавальної активності дошкільників через сенсорні вправи. Уточнено сутність основних понять дослідження: пізнавальна активність, сенсорне виховання. Визначено роль сенсорного розвитку у формуванні пізнавальної діяльності дитини, обґрунтовано важливість використання сенсорних методик у процесі навчання та виховання. Визначено специфіку сенсорних вправ, яка впливає на розвиток сприймання, уваги, пам'яті, мислення та уваги. Проаналізовано потенціал handmade-технік, Augmented Reality (AR) та Lego-технології як інноваційних підходів до розвитку пізнавальної активності дошкільників.

Ключові слова: дошкільники; пізнавальна активність; сенсорне виховання; сенсорні вправи; handmade-техніки; Lego-технологія; технологія Augmented Reality (AR).

Лит. 16.

Olha Kanarova, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Preschool Education and Social Work Department, Melitopol Bohdan Khmelnytskyi State Pedagogical University
Anna Fedonyuk, Lecturer of the Cycle Committee of School and Preschool of Pedagogy, Psychology and Methods, Communal Institution of Higher Education “Lutsk Pedagogical College” Volyn Regional Council
Anna Sachanyuk, Lecturer of the Cycle Committee of School and Preschool of Pedagogy, Psychology and Methods, Communal Institution of Higher Education “Lutsk Pedagogical College” Volyn Regional Council

INNOVATIVE APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY OF PRESCHOOLERS THROUGH SENSORY EXERCISES

The article considers modern innovative approaches to the development of the cognitive activity of preschoolers through sensory exercises. The essence of the main concepts of the study is clarified in detail: cognitive activity as an indicator of the child's interest and involvement in the cognitive process and sensory education as a purposeful development of sensory perception to form a full-fledged picture of the world.

The importance of sensory development in the formation of cognitive activity of preschoolers is outlined and the importance of introducing sensory techniques into the educational process is substantiated. In particular, the specifics of sensory exercises that contribute to the development of key cognitive functions: perception, attention, memory, thinking and imagination, which are the foundation for the child's further intellectual development, are considered.

Special attention is paid to the analysis of innovative methods based on the use of modern pedagogical technologies that contribute to the active involvement of the child in cognitive activity through play, creativity and experimentation.

In particular, the potential of handmade techniques as an effective tool for sensory development, which includes working with different textures, colors, shapes and materials, is analyzed. Making handmade products from plasticine, sand, clay, fabric or paper allows children to better develop tactile, visual and motor perception, which has a positive effect on the development of coordination of movements, spatial thinking and imagination.

Lego technology is also considered as one of the leading innovative approaches that combines sensory, cognitive and constructive components of learning. The use of Lego constructors contributes to the development of fine motor skills, spatial thinking, logical analysis and the ability to construct.

The significance of Augmented Reality (AR) technology in the development of cognitive activity of preschoolers is highlighted. It is substantiated that such technologies involve children performing sensory exercises that contribute to the development of children's initiative, independence, experimentation and a research approach to learning about the world

around them. Their integration into the educational process will expand the possibilities of cognitive activity of preschoolers, forming in them the necessary skills for further learning and adaptation in the social environment.

Keywords: preschoolers; cognitive activity; sensory education; sensory exercises; handmade techniques; Lego technology; Augmented Reality (AR) technology.

Постановка проблеми. Сучасна дошкільна освіта орієнтована на формування у дітей допитливості, самостійності мислення та здатності до активного пізнання навколишнього світу. В умовах стрімкого розвитку науки і технологій підготовка дітей до навчальної діяльності потребує якісно нових підходів, серед яких особливе місце займає використання сенсорних вправ.

У дошкільному віці активний розвиток дитини відбувається через сенсорне сприймання – здатність відчувати, розрізняти та інтерпретувати інформацію, отриману через органи чуття (зір, слух, дотик, смак, нюх). Сенсорні відчуття є основою пізнання навколишнього світу, що робить сенсорний розвиток критично важливим для формування когнітивних процесів, таких як увага, пам'ять, мислення та мовлення.

Однак у сучасних дітей дедалі частіше спостерігається недостатній рівень сенсорного розвитку, що зумовлено низкою чинників: зменшенням часу активної взаємодії з природними об'єктами; надмірним використанням цифрових технологій, що обмежує тактильний і моторний досвід; недостатнім рівнем розвивального середовища в освітніх закладах та вдома.

Тому актуальність проблеми зумовлена необхідністю пошуку ефективних інноваційних підходів до стимулювання пізнавальної активності дошкільників через сенсорні вправи, що забезпечують гармонійний розвиток дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні проблему інноваційних підходів до розвитку пізнавальної активності дошкільників через сенсорні вправи досліджують низка науковців (А. Богущ, О. Дроботій, А. Кошель, В. Кошель, М. Кривоніс, І. Петров, Т. Поніманська, С. Трикоз та ін.), які розглядають різні аспекти цієї тематики.

Педагогічні умови формування пізнавальної активності дітей шостого року життя, зокрема через використання медіазасобів, що можуть включати сенсорні елементи, вивчала О. Кузіна.

Натомість Р. Байгота у магістерській роботі “Сенсорний розвиток дітей молодшого дошкільного віку в ігровому середовищі закладу дошкільної освіти” аналізувала вплив ігрового середовища на сенсорний розвиток дітей, що безпосередньо пов'язано з їхньою пізнавальною активністю. Особливості створення розвивального середовища для стимулювання сенсорно-пізнавальної активності старших дошкільників з'ясувала К. Матюк.

Монографія Н. Грами “Сенсорний розвиток дітей раннього віку: теорія і практика” присвячена розкриттю наукової сутності, педагогічної структури, умов і факторів сенсорного розвитку дітей раннього віку.

Науковці О. Коваленко, І. Випирайло, Ю. Березна розглядають використання леґо-конструювання як інноваційного підходу до сенсорно-пізнавального розвитку дітей, а також досліджують використання дидактичних ігор та вправ для розвитку сенсорних відчуттів у дітей раннього віку.

Мета статті – дослідити інноваційні підходи до розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку через сенсорні вправи, уточнити роль у розвитку особистості дошкільника сенсорного виховання і обґрунтувати його вплив на розвиток їхньої пізнавальної активності.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо сутність поняття “пізнавальна активність”.

Відповідно до “Енциклопедії освіти”, це характеристика особистості, що проявляється у її ставленні до процесу набуття знань і соціального досвіду, а також у прагненні до самостійної пізнавальної діяльності [8, 678–680].

У “Психологічному словнику” термін “пізнавальна активність” трактується як форма психічної активності людини, що проявляється через мимовільну увагу, інтерес, допитливість та творчість [11].

Г. Костюк у своїх працях розглядав пізнавальну активність дошкільника (з психологічної точки зору) як активну діяльність суб'єкта, що відзначається його дієвим ставленням до навколишнього середовища. У студіях Т. Ткачук цей феномен визначається як “інтелектуальна активність” (мислительна діяльність), що формується в особливих умовах і є інтегральною характеристикою системи, ключовими компонентами якої виступають як інтелектуальні (загальні розумові здібності), так і неінтелектуальні (насамперед мотиваційні) чинники розумового розвитку дитини дошкільного віку [14].

Як здатність виявляти інтерес до нового, готовність до врегулювання проблемних ситуацій, здійснення елементарних мисленнєвих операцій, опанування початковими формами критичного мислення, творчої уяви, дослідницької та експериментальної діяльності визначає пізнавальну активність А. Васько. Крім того, пізнавальна активність включає вміння аналізувати, класифікувати, систематизувати інформацію, отримувати задоволення від власних відкриттів і прагнути до самостійного пошуку рішень [2, 52].

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури [2; 11; 18; 14] можна визначити основні ознаки та форми прояву пізнавальної активності дітей дошкільного віку. Серед характерних ознак цього явища виокремлюють: потребу в знаннях, прагнення зрозуміти досліджувані явища, стійкий інтерес до пізнання, готовність до активної пізнавальної діяльності, а також володіння прийомами розумової діяльності.

Формами прояву пізнавальної активності дошкільнят є допитливість, самостійність, інтерес, відповідальність, ініціативність, старанність, креативність, енергійність, інтенсивність та здатність приймати оптимальні рішення.

Проаналізуємо можливості розвитку пізнавальної активності дошкільників засобами сенсорних вправ. Зауважимо, що основним нормативним документом, який регламентує освітній процес у закладах дошкільної освіти, є Базовий компонент дошкільної освіти, знання змісту якого є обов'язковим для кожного педагога [1]. Сенсорно-пізнавальна компетентність є однією з ключових компетентностей, визначених у ньому, оскільки відіграє важливу роль у всебічному розвитку дитини. Вона охоплює здатність дитини сприймати, аналізувати та диференціювати властивості навколишніх об'єктів за допомогою органів чуття, що є основою для подальшого розвитку пізнавальної діяльності, мислення і мовлення [1].

Значну увагу формуванню цієї компетентності відведено в освітньому напрямі "Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі", який передбачає створення умов для розвитку сенсорних здібностей, формування уявлень про навколишній світ, а також опанування дитиною системи сенсорних еталонів (кольору, форми, розміру, звуку, запаху, текстури тощо).

Розвиток сенсорно-пізнавальної компетентності сприяє: розширенню дослідницької активності дитини через спостереження, експерименти, порівняння та узагальнення; формуванню умінь орієнтуватися у сенсорних характеристиках предметів і явищ; розвитку дрібної моторики, що тісно пов'язана з когнітивними процесами та мовленням; закладенню основ для подальшого засвоєння математичних, природничих та інших знань [1].

Науковці пропонують різні трактування поняття сенсорного виховання. Зокрема, В. Кошель розглядає його як педагогічний вплив, спрямований на розвиток органів чуттів і вдосконалення сприйняття [10], тоді як С. Трикоз наголошує на його ролі у формуванні уявлень про світ через відчуття та сприйняття [15]. Н. Соколова визначає сенсорний розвиток як процес оволодіння дитиною характеристиками об'єктів, що виникли внаслідок соціального розвитку людства [13].

Науковці О. Дроботій, В. Кошель та М. Кривоніс підкреслюють, що сенсорне виховання є важ-

ливою складовою гармонійного розвитку особистості, оскільки формує сенсорний досвід, необхідний для успішної адаптації у середовищі [7; 10].

А, наприклад, Н. Грама зазначає, що воно потребує створення сприятливого предметно-розвивального середовища, організації пізнавальної діяльності та забезпечення дидактичних матеріалів [5].

Зі свого боку, Т. Поніманська виокремлює три ключові завдання сенсорного виховання: формування системи перцептивних дій, засвоєння сенсорних еталонів і розвиток умінь їх застосовувати у власній діяльності [12].

Як зауважує Н. Грама, оволодіння дитиною сенсорними діями, спрямованими на формування здатності сприймати, диференціювати та класифікувати сенсорні характеристики предметів і явищ навколишнього світу, безпосередньо пов'язане з розвитком пізнавальної активності дошкільників [5, 69]. Сенсорні вправи не лише сприяють накопиченню сенсорного досвіду, а й стимулюють дитину до дослідницької діяльності, пошуку нових знань та встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Процес засвоєння сенсорних еталонів (кольору, форми, розміру, текстури, звуку) відбувається через ігрові та практичні завдання, що вимагають від дитини аналізу, порівняння, узагальнення та самостійного експериментування. Завдяки цьому активізуються когнітивні процеси – увага, пам'ять, мислення, уява, що є основою формування пізнавальної активності.

Сенсорні вправи також створюють умови для розвитку самостійності у навчанні, оскільки діти вчать-ся застосовувати отримані знання у різних ситуаціях, висувати гіпотези, перевіряти їх шляхом маніпуляцій з об'єктами та робити власні відкриття. Наприклад, вправи на сортування предметів за кольором чи формою не лише розвивають сенсорне сприйняття, а й формують навички класифікації, що є важливими для математичного і логічного мислення.

Отже, сенсорне виховання виступає основою пізнавальної активності дошкільників, оскільки через систему вправ і спеціально організовану діяльність вони отримують можливість активно досліджувати навколишній світ, проявляти ініціативу, творчість і самостійність у пізнавальній діяльності.

З огляду на оновлений Базовий компонент дошкільної освіти, який передбачає формування у дітей предметно-практичної та технологічної компетентності, як зазначає В. Городиська, особливого значення набувають інноваційні методи розвитку пізнавальної активності дошкільників з використанням сенсорних вправ. Одним із таких підходів є використання техніки *handmade* (рукоділья), що інтегрує сенсорний досвід, творчість і розумову діяльність дітей [4, 162].

Дослідження свідчать, що заняття рукоділлям сприяють: розвитку сенсорних відчуттів (колір,

форма, текстура, вага матеріалів); активізації пізнавальних процесів (увага, пам'ять, логічне та образне мислення); формуванню емоційно-естетичного сприйняття та творчої самореалізації дитини [4, 162].

У контексті дошкільної освіти В. Городиська пропонує застосовувати такі види рукоділля:

- декупаж – наклеювання паперових мотивів на різні поверхні, що розвиває увагу, акуратність, художній смак.

- квілінг – створення композицій зі скрученого паперу, що зміцнює моторику рук і координацію.

- фелтінг (валяння з вовни) – сприяє тактильному розвитку та концентрації.

- скрапбукінг – оформлення альбомів і листівок, що стимулює фантазію та розвиває навички конструювання.

- макраме та бісероплетіння – розвивають просторове мислення, дрібну моторику та наполегливість [4, 163].

Включення handmade-діяльності в освітній процес сприяє інтегрованому розвитку дошкільників, що слугує формуванню у них вміння взаємодіяти з матеріалами, експериментувати, проявляти ініціативу та самостійно знаходити шляхи виконання творчих завдань. Крім того, такі заняття розвивають терплячість, саморегуляцію, здатність до рефлексії [4, 163].

В умовах реформування системи дошкільної освіти особливої актуальності почали набувати ігрові методи навчання, і все більшої популярності набувають ігрові технології. Серед них інтерес викликає Lego-технологія. Конструктивну діяльність як засіб розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку досліджувала Ю. Демидова. Вона наголошує, що саме така діяльність є головним фактором формування першооснов пізнавальної самостійності [6, 76].

Учені В. Іванова, О. Попович встановили, що LEGO-конструювання дозволяє впроваджувати інформаційні технології в освітній процес, формувати у дошкільнят уміння та навички роботи з сучасними технічними засобами, легко, невимушено і граючи розвивають у них пізнавальний інтерес, креативність, спостережливість, і є незамінним супутником їхнього сенсорного розвитку у ранньому та дошкільному віці [9, 129].

Як свідчать наукові дослідження Т. Богдан, Д. Галаган, Д. Ярошенко, В. Іванової, О. Попович та ін. [3; 9], Lego-технологія – одна з найефективніших інноваційних методик, що використовується у дошкільній освіті для розвитку сенсорних здібностей і пізнавальної активності дітей. Вона поєднує елементи гри, конструювання та дослідницької діяльності, що сприяє активному залученню дошкільників до процесу пізнання. Lego-конструювання розвиває сенсорне сприйняття, оскільки під час роботи з конструкторами діти активно використо-

вують зоровий, тактильний, просторовий та моторний аналізатори; вчаться розрізняти кольори, форми, розміри деталей, що сприяє формуванню сенсорних еталонів і вдосконаленню сприйняття, координації та дрібної моторики.

Lego-технологія слугує розвитку пізнавальної активності, оскільки передбачає дослідницьку діяльність, під час якої діти експериментують із різними деталями, пробують нові способи з'єднання елементів, аналізують результати. Конструювання розвиває мислення, адже дошкільники порівнюють, класифікують, знаходять логічні зв'язки між елементами, що формує навички аналізу, узагальнення і прогнозування. Крім того, робота з Lego сприяє розвитку творчості та уяви, оскільки стимулює дітей створювати власні моделі об'єктів і ситуацій. Конструювання також формує математичні здібності – діти освоюють поняття форми, симетрії, пропорцій, кількості та просторових відношень. Lego-ігри сприяють формуванню комунікативних навичок, оскільки діти часто працюють у групах, розподіляють ролі, вчаться взаємодіяти та домовлятися. Це стимулює розвиток емоційного інтелекту, соціальних навичок та кооперації.

У дослідженнях Л. Козак, С. Паламар та Т. Пономаренко обґрунтовано ефективність застосування технології *Augmented Reality* (AR) як інструмента пізнавального розвитку дітей дошкільного віку [16]. Відповідно до наукової позиції дослідників, AR є технологією інтерактивної комп'ютерної візуалізації, яка дозволяє доповнювати зображення реального світу віртуальними елементами та відображати їх на екрані електронного пристрою. Впровадження AR-технологій у закладах дошкільної освіти може здійснюватися через інтерактивні ігри-подорожі, книги-розмальовки, цифрові абетки та інтерактивні книжки.

На думку науковців, використання AR в освітньому процесі сприяє кращому засвоєнню дітьми знань про навколишній світ, оскільки поєднує реальне та віртуальне середовище, забезпечує інтерактивність і дає можливість представляти об'єкти у форматі 3D. Це, зі свого боку, активізує пізнавальну діяльність дітей, допомагає утримувати їхню увагу та стимулює розвиток мислення [16].

Висновки. Отже, інноваційні підходи до розвитку пізнавальної активності дошкільників через сенсорні вправи є ефективним засобом формування їхньої пізнавальної сфери та сенсорного досвіду. Сенсорні вправи сприяють розвитку сприймання, уваги, пам'яті, мислення та уяви, що виступає необхідною передумовою успішного навчання і адаптації у подальшому житті.

Аналіз сучасних наукових досліджень та педагогічного досвіду свідчить про важливість інтеграції сенсорного розвитку в освітній процес закладів дошкільної освіти. Використання техніки handmade

(рукоділля), Lego-технології, технології Augmented Reality (AR) дає змогу зробити процес пізнання цікавим, доступним і ефективним для кожної дитини.

Отже, застосування сенсорних вправ як інноваційного підходу до розвитку пізнавальної активності дошкільників має значний потенціал для вдосконалення освітньої практики.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку комплексних методичних рекомендацій для вихователів і батьків щодо ефективного використання сенсорних вправ у розвитку дітей дошкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти: нова редакція. URL: [Pro_novu_redaktsiyu_Bazovoho_komponenta_doshkilnoyi_osvity.pdf](https://pro-novu-redaktsiyu-bazovoho-komponenta-doshkilnoyi-osvity.pdf)

2. Васько А.М. Ейдетика для дошкільнят (програма розвитку пізнавальної активності дошкільників методами ейдетики). *Обдарована дитина*. 2013. № 4. С. 51–59.

3. Використання конструктора LEGO у роботі з дітьми дошкільного віку: методичний посібник для студентів спеціальності “Дошкільна освіта” та вихователів ЗДО / упор. Т.М. Богдан, Д.О. Галаган, Д.М. Ярошенко. Чернігів: Баликіна О.В., 2018. 60 с.

4. Городиська В.В. Пізнавальний розвиток дошкільників засобами сучасних технік декоративно-ужиткового мистецтва. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 55. Том 2. С. 159–163.

5. Грама Н.Г. Сенсорний розвиток дітей раннього віку: теорія і практика: монографія. Одеса, 2018. 239 с.

6. Демидова Ю.О. Визначення рівня сформованості пізнавальної самостійності старших дошкільників у конструктивній діяльності. *Педагогічний дискурс*. 2012. Вип. 13. С. 76–79.

7. Дроботій О.Л., Кривоніс М.Л. Сенсорний розвиток дошкільнят. Ранній вік: посібник. Харків: Ранок, 2021. 192 с.

8. Енциклопедія освіти / гол. ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком. Інтер, 2008. 1040 с.

9. Іванова В.В., Попович О.М. Розвиток сенсорних навичок у дітей дошкільного віку засобами LEGO-конструювання. *Перспективи та інновації науки. Серія: Педагогіка, Серія: Психологія, Серія: Медицина* / гол. ред. Н.М. Чернуха. Київ, 2023. № 4 (22). С. 119–129.

10. Кошель В.М. Сенсорне виховання дітей раннього віку: навчально-методичний посібник. Чернігів: ФОП Баликіна О.В., 2019. 160 с.

11. Психологічний словник / уклад.: О. Сергєєнкова, В. Снявський; за ред. Н. Побірченко. Київ, 2007. 336 с.

12. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка. URL: <https://studfile.net/preview/5721447/> (дата звернення: 29.01.2025).

13. Соколова Н.С. Сенсорний розвиток, як важлива складова формування особистості дитини. На урок: вебсайт. URL: <https://naurok.com.ua/sensorni-yrozvitok-yak-vazhliva-skladova-formuvannya-osobistosti-ditini-204818.html>

14. Ткачук Т. Розвиток пізнавальної активності дітей дошкільного віку у спілкуванні з вихователем: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2004. 23 с.

15. Трикоз С.В. Застосування сенсорних ігор та вправ у навчанні дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. *Освіта осіб з особливими потребами: виклики*

сьогодення: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 21 червня 2020 р.). Київ: “Наша друкарня”, 2020. С. 250–264.

16. Palamar S.P., Bielienska G.V., Ponomarenko T.O., Kozak V., Nezhyva L.L., Voznyak A. Formation of readiness of future teachers to use augmented reality in the educational process of preschool and primary education AREdu 2021 Augmented Reality in Education 2021: Proceedings of the 4th International Workshop on Augmented Reality in Education (AREdu 2021) (2898). P. 334–350.

REFERENCES

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity [Basic component of preschool education]. New edition. Available at: [Pro_novu_redaktsiyu_Bazovoho_komponenta_doshkilnoyi_osvity.pdf](https://pro-novu-redaktsiyu-bazovoho-komponenta-doshkilnoyi-osvity.pdf) [in Ukrainian].

2. Vasko, A.M. (2013). Eidetyka dlia doshkilniat (prohrama rozvytku piznavalnoi aktyvnosti doshkilnykiv metodamy eidetyky) [Eidetics for preschoolers (program for developing cognitive activity of preschoolers using eidetic methods)]. *Gifted Child*. No. 4. pp. 51–59. [in Ukrainian].

3. Vykorystannia konstruktora LEGO u roboti z ditmy doshkilnoho viku [Using LEGO in working with preschool children]. *Methodical manual for students of the specialty “Preschool Education” and educators of preschool educational institutions*. (Eds.). T.M. Bohdan, D.O. Halahan, D.M. Yaroshenko. Chernihiv, 2018. 60 p. [in Ukrainian].

4. Horodyska, V.V. Piznavalnyi rozvytok doshkilnykiv zasobamy suchasnykh tekhnik dekoratyvno-uzhytkovoho mystetstva [Cognitive development of preschoolers using modern techniques of decorative and applied arts]. *Innovative Pedagogy*. Issue. 55. Vol. 2. 2023. pp. 159–163. [in Ukrainian].

5. Hrama, N.H. (2018). Sensorni rozvytok ditei rannoho viku: teoriia i praktyka [Sensory development of young children: theory and practice]. Odessa, 239 p. [in Ukrainian].

6. Demydova, Yu.O. (2012). Vyznachennia rinvnia sformovanosti piznavalnoi samostiinosti starshykh doshkilnykiv u konstruktivni diialnosti [Determining the level of cognitive independence of older preschoolers in constructive activities]. *Pedagogical Discourse*. Vol. 13. pp. 76–79. [in Ukrainian].

7. Drobotii, O.L. & Kryvonis, M.L. (2021). Sensorni rozvytok doshkilniat. Rannii vik [Sensory development of preschoolers. Early age]. *Manual*. Kharkiv, 192 p. [in Ukrainian].

8. Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of Education]. (Ed.). V.H. Kremen. Kyiv, 2008. 1040 p. [in Ukrainian].

9. Ivanova, V.V. & Popovych, O. M. (2023). Rozvytok sensorykh navychok u ditei doshkilnoho viku zasobamy LEGO-konstruiuvannia [Developing sensory skills in preschool children using LEGO construction]. *Prospects and innovations of science (Series “Psychology”, Series “Pedagogy”, Series “Medicine”)*, (Ed.). N.M. Chernukha. Kyiv, No. 4(22). pp. 119–129. [in Ukrainian].

10. Koshel, V.M. (2019). Sensorne vykhovannia ditei rannoho viku [Sensory education of young children]. *Teaching and methodological manual*. Chernihiv, 160 p. [in Ukrainian].

11. Psykholohichni slovnyk [Psychological Dictionary]. (Eds.). O. Serheienkova, V. Syniavskiy; N. Pobirchenko. Kyiv, 2007. 336 p. [in Ukrainian].

12. Ponimanska, T.I. Doshkilna pedahohika [Preschool pedagogy]. Available at: <https://studfile.net/preview/5721447/> (Accessed 01 Jan. 2025). [in Ukrainian].

13. Sokolova, N.S. Sensorni rozvytok, yak vazhlyva skladova formuvannia osobystosti dytyny [Sensory development as an important component of the formation of

a child's personality]. Available at: <https://naurok.com.ua/sensorniyrozvitok-yak-vazhliva-skladova-formuvannyaosobistosti-ditini-204818.html> [in Ukrainian].

14. Tkachuk, T. (2004). Rozvytok piznavalnoi aktyvnosti ditei doshkilnoho viku u spilkuванні z vykhovatelem [Development of cognitive activity of preschool children in communication with a teacher]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv, 23 p. [in Ukrainian].

15. Trykoz, S.V. (2020). Zastosuvannia sensorykh ihor ta vprav u navchanni ditei z porushenniamy intelektualnoho rozvytku [The use of sensory games and exercises in teaching children with intellectual disabilities]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: vyklyky sohodennia: zbirnyk materialiv*

Vsuekraiynskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Kyiv, 21 chervnia 2020 r.). – Education of persons with special needs: challenges of the present: collection of materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference (Kyiv, June 21, 2020). Kyiv, pp. 250–264. [in Ukrainian].

16. Palamar, S.P., Bieliienka, G.V., Ponomarenko, T.O., Kozak, L.V., Nezhyva, L.L., Voznyak, A. Formation of readiness of future teachers to use augmented reality in the educational process of preschool and primary education AREdu 2021 Augmented Reality in Education 2021: Proceedings of the 4th International Workshop on Augmented Reality in Education (AREdu 2021) (2898). pp. 334–350. [in English].

Стаття надійшла до редакції 10.02.2025

УДК 053.81]“15/16”

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.321783>

Руслан Басенко, кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри правознавства та фінансів,
заступник директора з науково-педагогічної роботи,
міжнародної та грантової діяльності
Полтавського інституту економіки і права

МУЗИКА І МУЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ У РАННЬОМОДЕРНИХ ГУМАНІСТИЧНИХ ВЧЕННЯХ ПРО ЦІЛІСНУ ОСВІТУ ОСОБИСТОСТІ

Статтю присвячено історико-педагогічному аналізу місця і ролі музики та музичного виховання у гуманістичних вченнях про цілісну освіту особистості, які було запропоновано європейськими мислителями у ранній Новий час. Розглянуто погляди лідерів християнського та ренесансного гуманізму щодо залучення музики та співів до процесу виховання, зіставлено середньовічні та ранньомодерні підходи до розуміння місця музики в освітньому процесі. Представлено досвід протестантського та католицького (посттридентського) гуманізму щодо розвитку музичного виховання. Зроблено висновки, що, реалізуючи ранньомодерну ідею цілісної освіти особистості, гуманісти та церковні реформатори активно поширювали гру на музичних інструментах, хоровий спів, театр, декламування тощо. У протестантських гімназіях та єзуїтських колежіумах музика посіла вагоме значення у системній оновленій освіті гуманістичного зразка.

Ключові слова: цілісна освіта; ренесансний гуманізм; музика; музичне виховання; хоровий спів; протестантський гуманізм; католицький (посттридентський) гуманізм; ранній Новий час.

Літ. 16.

Ruslan Basenko, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor,
Head of the Law and Finance Department,
Deputy Director for Scientific and Pedagogical Work,
International and Grant Activities,
Poltava Institute of Economics and Law

MUSIC AND MUSIC EDUCATION IN EARLY MODERN HUMANISTIC DOCTRINES ABOUT THE HOLISTIC EDUCATION OF THE PERSON

The article is devoted to the historical and pedagogical analysis of the place and role of music and musical education in humanistic teachings on the holistic education of the individual, proposed by European thinkers in the early modern period. The views of the leaders of Christian and Renaissance humanism on the involvement of music and singing in the educational process are considered, and medieval and early modern approaches to understanding the place of music in the educational process are compared. During the Middle Ages, music was integrated into the educational process of monastic schools in two dimensions: the first was playing the organ and church singing because all students were required to attend church services; the second was the study of music within the quadrivium, which, along with the trivium, was the content of medieval education – the concept of the “seven liberal arts” (“septim artes liberalis”). With the spread of the Renaissance-humanistic idea of the holistic education of the individual, music and musical art occupied a special place in treatises on the education and development of the individual. Humanists emphasized that it is important to consider the educational potential of music and singing in the unity of ethical and aesthetic priorities, where morality and a sense of beauty would be equivalent results of musical exercises for children and young people.